

**ĐẠI HỌC THÁI NGUYÊN
TRƯỜNG ĐẠI HỌC SƯ PHẠM**

NGUYỄN THỊ HÀ

**HUYỆN CHIÊM HOÁ - TUYÊN QUANG
NỬA ĐẦU THẾ KỶ XIX**

LUẬN VĂN THẠC SĨ LỊCH SỬ VIỆT NAM

Thái Nguyên, năm 2010

ĐẠI HỌC THÁI NGUYÊN
TRƯỜNG ĐẠI HỌC SƯ PHẠM

NGUYỄN THỊ HÀ

**HUYỆN CHIÊM HOÁ - TUYÊN QUANG
NỬA ĐẦU THẾ KỶ XIX**

Chuyên ngành: Lịch sử Việt Nam
Mã số: 60 22 54

LUẬN VĂN THẠC SĨ LỊCH SỬ VIỆT NAM

NGƯỜI HƯỚNG DẪN KHOA HỌC:
PGS.TS. Đàm Thị Uyên

Thái Nguyên, năm 2010

MỤC LỤC

	<i>Trang</i>
MỞ ĐẦU	1
Chương 1: KHÁI QUÁT VỀ HUYỆN CHIÊM HOÁ TỈNH TUYẾN QUANG	7
1.1. Vị trí địa lý, điều kiện tự nhiên và các thành phần dân tộc	7
1.1.1. Vị trí địa lý, điều kiện tự nhiên	7
1.1.2. Các thành phần dân tộc trong huyện	9
1.2. Lịch sử hành chính	16
Chương 2: KINH TẾ CHIÊM HOÁ NỬA ĐẦU THẾ KỶ XIX	17
2.1. Vài nét về tình hình ruộng đất trước thế kỷ XIX	17
2.2. Tình hình ruộng đất Chiêm Hoá nửa đầu thế kỷ XIX theo địa bạ Gia Long 4 (1805).	21
2.3. Tình hình ruộng đất Chiêm Hóa giữa thế kỉ XIX theo địa bạ Minh Mệnh 21 (1840)	30
2.4. Tình hình hoạt động kinh tế	36
2.4.1. Nông nghiệp	36
2.4.2. Công thương nghiệp	39
2.5. Thuế khóa.....	43
Chương 3: TÌNH HÌNH CHÍNH TRỊ, XÃ HỘI VÀ VĂN HÓA HUYỆN CHIÊM HOÁ NỬA ĐẦU THẾ KỶ XIX	47
3.1. Chính trị - xã hội	47
3.1.1. Các tầng lớp xã hội	49
3.1.2. Thiết chế chính trị- xã hội.....	58
3.2. Một số yếu tố văn hóa tộc người.....	60
3.2.1. Văn hoá vật chất.	61
3.2.2. Tục lệ xã hội.....	68
3.2.3. Văn hóa tinh thần.....	75
KẾT LUẬN	84
TÀI LIỆU THAM KHẢO	88

MỞ ĐẦU

1. Lý do chọn đề tài

Tuyên Quang là một tỉnh miền núi phía bắc Việt Nam, là địa bàn cư trú của 22 dân tộc anh em. Từ buổi sơ khai của lịch sử nơi đây đã có người nguyên thủy sinh sống. Đất lành chim đậu mảnh đất này đã thu hút các dòng người từ bốn phương tìm về tụ lại...

Xứ Tuyên Quang mà trung tâm là vùng Chiêm Hoá xưa nay là một địa bàn lãnh thổ có nhiều tộc người cộng cư bên nhau.

Chiêm Hóa là vùng đất có điều kiện tự nhiên thuận lợi, đất đai tương đối màu mỡ, giàu tài nguyên khoáng sản, các dân tộc Chiêm Hoá mặc dù có nguồn gốc lịch sử khác nhau nhưng khi đã cùng nhau sinh sống tại nơi đây thì các dân tộc đã tích cực khai phá, mở mang ruộng đồng, xây làng lập bản để làm nơi sinh cơ lập nghiệp và phát triển lâu dài.

Tình hình cộng cư của nhiều thành phần dân tộc gắn liền với quá trình phát triển lâu dài của đất nước. Việc xây dựng cộng đồng chính trị xã hội trong lịch sử không tách rời với việc xây dựng cộng đồng quốc gia dân tộc gồm nhiều thành phần dân tộc. Tình hình đó luôn gắn liền và bị chi phối bởi yêu cầu phát triển kinh tế xã hội của đất nước nói chung, từng vùng miền nói riêng và bởi yêu cầu chống ngoại xâm bảo vệ sự tồn tại của quốc gia độc lập.

Trong công cuộc phát triển kinh tế xã hội ở các vùng dân tộc miền núi nói chung và Chiêm Hoá nói riêng “Với yêu cầu của công cuộc xây dựng và bảo vệ đất nước, việc di dân gắn liền với việc phân bố dân cư, quy hoạch, xây dựng các vùng kinh tế. Đảng và Nhà nước rất quan tâm tới việc xây dựng và phát triển kinh tế xã hội ở các vùng dân tộc thiểu số. Việc phân bố lại dân cư gắn với xây dựng các vùng kinh tế nhằm khắc phục dần sự cách biệt về kinh tế xã hội giữa các dân tộc, khai thác mọi tiềm năng của đất nước, phát triển

kinh tế xã hội, đảm bảo an ninh quốc phòng, đồng thời góp phần khôi phục rừng bảo vệ môi trường sinh thái” [26, tr43].

Là vùng đất rộng người thưa, núi non hiểm trở, có vị trí chiến lược về quốc phòng Chiêm Hoá từ xa xưa luôn là một bộ phận của tổ quốc Việt Nam thống nhất. Đồng bào các dân tộc nơi đây có truyền thống đoàn kết, yêu nước, giàu lòng nhân ái, dũng cảm trong đấu tranh chống cường quyền, áp bức, đánh giặc ngoại xâm; cần cù, sáng tạo trong lao động và có đời sống văn hoá tinh thần khá phong phú, độc đáo.

Ngày nay, công cuộc đổi mới đất nước đẩy mạnh công nghiệp hoá, hiện đại hoá đất nước, thực hiện hai nhiệm vụ chiến lược xây dựng và bảo vệ tổ quốc xã hội chủ nghĩa vì mục tiêu: “dân giàu, nước mạnh, xã hội công bằng, dân chủ, văn minh” là sự nghiệp của toàn xã hội, toàn dân tộc trong đó có phần đóng góp không nhỏ của những huyện miền núi như Chiêm Hoá vào công cuộc phát triển chung của đất nước.

Bản thân tôi là một người dân địa phương cũng như bao người dân khác sinh sống trên mảnh đất Chiêm Hoá lịch sử đều mong muốn hiểu biết về một thời kỳ lịch sử của địa phương mình: Tình hình kinh tế, chính trị, xã hội cũng như đời sống tinh thần phong phú, độc đáo của nhân dân các dân tộc Chiêm Hoá nửa đầu thế kỷ XIX.

Việc nghiên cứu về một thời kỳ lịch sử của Chiêm Hoá (nửa đầu thế kỷ XIX) còn góp phần làm cơ sở cho việc thực hiện đường lối, chính sách của Đảng và Nhà nước ta: đại đoàn kết dân tộc, đưa miền núi tiến kịp miền xuôi, xây dựng con người mới, cuộc sống mới trên mảnh đất Chiêm Hoá giàu truyền thống.

Được sự giúp đỡ, chỉ bảo tận tình của cô giáo hướng dẫn khoa học là PGS. TS Đàm Thị Uyên cùng các thầy, cô giáo trong tổ bộ môn Lịch Sử Việt Nam và Ban Chủ nhiệm khoa Lịch Sử trường Đại học Sư Phạm - Đại học Thái Nguyên, nên tôi đã chọn đề tài: “Huyện Chiêm Hoá (Tuyên Quang) nửa đầu thế kỷ XIX”.

2. Lịch sử nghiên cứu vấn đề

Trong quá trình nghiên cứu đề tài, chúng tôi đã tham khảo các tác phẩm sau:

- Trước hết là cuốn “Đồng Khánh dư địa chí”, đã nêu một cách đầy đủ, khái quát về: Vị trí địa lí, tài nguyên, khí hậu, tình hình kinh tế - xã hội, phong tục tập quán; về đồn lũy, cửa quan, số dân, diện tích ruộng đất... của các huyện trong tỉnh, trong đó có huyện Chiêm Hoá.

- Lịch sử Đảng bộ huyện Chiêm Hoá (Tuyên Quang) - (1943-1991) của Ban Chấp hành Đảng bộ huyện Chiêm Hoá, là một công trình nghiên cứu khoa học đầy đủ và có hệ thống về huyện Chiêm Hoá trong thời kì kháng chiến cũng như trong công cuộc xây dựng và bảo vệ đất nước.

- Tiếp đến là tài liệu nghiên cứu “Tìm hiểu vài nét về chế độ Quảng ở vùng Mường Giàng thuộc Chiêm Hoá Tuyên Quang trước năm 1945” của Vũ Xuân Bân. Tài liệu đã nêu khá đầy đủ và chi tiết về chế độ Quảng ở vùng Mường Giàng (Chiêm Hoá) - Tuyên Quang như: quá trình hình thành và tồn tại của chế độ Quảng từ khi hình thành, khi thực dân Pháp xâm lược và sự tan rã của nó; chế độ ruộng đất, chính sách cai trị của Quảng và quan hệ giai cấp trong chế độ Quảng ở Mường Giàng (Chiêm Hoá) – Tuyên Quang.

Nguồn tài liệu trên là ý kiến gợi mở quý báu tạo điều kiện cho tôi thực hiện đề tài của mình.

3. Mục đích và nhiệm vụ nghiên cứu

- **Mục đích:** Trước hết bản thân là một người dân địa phương có mong muốn tìm hiểu về quê hương trong lịch sử và nhằm góp thêm cơ sở khoa học về cư dân miền núi nói chung và phía Bắc nói riêng lâu nay còn ít người quan tâm.

Đồng thời, việc tìm hiểu nghiên cứu này mong muốn góp phần nêu lên một cách chân thực, khoa học về một thời kì lịch sử trong quá khứ của mảnh đất

cũng như con người Tuyên Quang. Ngoài ra, còn có thể bổ sung thêm nguồn tư liệu góp phần lí giải một số vấn đề lịch sử Việt Nam trung đại: lịch sử đấu tranh và bảo vệ biên cương, bảo vệ chính quyền quốc gia dân tộc, mối quan hệ giữa các dân tộc trong quá trình tồn tại và phát triển của đất nước, góp phần lí giải về cơ sở xuất phát cho những chính sách của Đảng và nhà nước ta...

- **Nhiệm vụ:** Bước đầu nghiên cứu tương đối toàn diện và đầy đủ về các mặt: chính trị, kinh tế, văn hóa - xã hội của huyện Chiêm Hóa Tuyên Quang nửa đầu thế kỉ XIX để qua đó thấy được bức tranh về một thời kì lịch sử trong quá khứ của mảnh đất và con người Tuyên Quang.

4. Đối tượng và phạm vi nghiên cứu

- **Đối tượng nghiên cứu:** Bao gồm nguồn gốc các dân tộc, tổ chức hành chính, chế độ sở hữu ruộng đất, văn hoá xã hội của Chiêm Hoá nửa đầu thế kỷ XIX.

- **Phạm vi nghiên cứu:** Tập trung nghiên cứu về huyện Chiêm Hoá (Tuyên Quang) khoảng thời gian nửa đầu thế kỉ XIX. Đây là giai đoạn lịch sử Việt Nam có nhiều sự kiện quan trọng, tác động mạnh mẽ đến quá trình tồn tại và phát triển của huyện Chiêm Hoá nói riêng và tỉnh Tuyên Quang nói chung.

5. Nguồn tư liệu và phương pháp nghiên cứu

- *Nguồn tư liệu*

Nguồn tư liệu chung: Đại Việt sử kí toàn thư, Lịch triều hiến chương loại chí, Việt sử thông giám cương mục, Đại Nam nhất thống chí, Đại Nam thực lục, Đồng Khánh Dư địa chí...

Nguồn tài liệu địa phương: Lịch sử Đảng bộ tỉnh Tuyên Quang (1940 - 1975). Lịch sử Đảng bộ huyện Chiêm Hoá (1943 - 1991); Văn hoá truyền thống các dân tộc Tày, Dao, Sán Dìu ở Tuyên Quang, di tích lịch sử Tuyên Quang, huyện Chiêm Hoá anh hùng, Các dân tộc thiểu số ở Tuyên Quang...

Nguồn tài liệu thực địa, điền dã: Các tài liệu truyền miệng, chuyện kể, truyền thuyết, ca dao, tục ngữ địa phương, quần thể bia mộ của dòng họ Quảng Ma Doãn ở xã Thổ Bình, Minh Đức huyện Chiêm Hoá (Tuyên Quang)...

Nguồn tư liệu địa bạ: 25 đơn vị địa bạ có niên đại Gia Long 4 (1805) với các kí hiệu từ 8073 F1:10 đến 8099 F1:8; 7 đơn vị địa bạ có niên đại Minh Mệnh 21 (1840) với các kí hiệu từ 8101 F1:8 đến 8107 F3:11. Các bản địa bạ nêu trên hiện đang lưu tại Trung tâm lưu trữ Quốc gia I – Hà Nội. Hầu hết các thôn xã đều có địa bạ, đó là cơ sở để chúng tôi phục dựng lại tổ chức làng bản cũng như kết cấu kinh tế xã hội của Chiêm Hoá nửa đầu thế kỉ XIX.

- Phương pháp nghiên cứu

Trong giới hạn nghiên cứu của đề tài chúng tôi đặc biệt chú ý khâu giám định tư liệu nhất là các tư liệu bằng chữ Hán để thấy được mức độ chính xác của nó. Kết hợp với việc sử dụng phương pháp khai thác tài liệu thành văn kết hợp với phương pháp điền dã lịch sử. Đồng thời sử dụng các phương pháp lịch sử, logic, phân tích, mô tả, so sánh, đối chiếu các nguồn tài liệu, phương pháp tổng hợp bằng hệ thống các bảng biểu.

Chúng tôi đặt việc nghiên cứu lịch sử huyện Chiêm Hoá (tỉnh Tuyên Quang) trong mối quan hệ với lịch sử dân tộc (trong khoảng thời gian nửa đầu thế kỷ XIX) để thấy được những tác động, ảnh hưởng giữa lịch sử địa phương với lịch sử dân tộc.

6. Đóng góp của luận văn

Dựa trên những nguồn tài liệu có thể khai thác được, đề tài bước đầu khôi phục một cách có hệ thống bộ mặt Chiêm Hoá trong một giai đoạn lịch sử, mối quan hệ tộc người, loại hình kinh tế xã hội, thiết chế chính trị xã hội, các hoạt động kinh tế, những nét văn hoá tiêu biểu gắn với môi trường sinh thái địa phương, vùng miền, những nhân tố thúc đẩy sự biến đổi về kinh tế xã hội địa phương... trong thời kì lịch sử xã hội phong kiến Việt Nam.

7. Cấu trúc của luận văn

Đề tài gồm 87 trang, ngoài phần mục lục, phần mở đầu, tài liệu tham khảo, phụ lục, đề tài được cấu trúc thành 3 chương:

Chương 1: Khái quát về huyện Chiêm Hoá tỉnh Tuyên Quang.

Chương 2: Kinh tế huyện Chiêm Hoá nửa đầu thế kỉ XIX.

Chương 3: Tình hình chính trị - xã hội và văn hóa huyện Chiêm Hoá nửa đầu thế kỉ XIX.